

فصل اول - قوانین ، مقررات و سیاست گذاریهای زیست محیطی در ایران

۱ - قوانین ، مقررات و سیاست گذاریهای زیست محیطی در ایران

۱-۱ - قوانین ، مقررات و سیاستگذاریها

در ایران نیز همانند سایر ملل ، توسعه شهرنشینی و تبدیل تدریجی مناطق روستائی و جوامع کشاورزی به مناطق شهری و صنعتی ، موجب تغییر روابط و مناسبات انسانی با محیط زیست اطراف خود گردیده است . این تغییرات ، به علت عدم اعمال کنترل و نظارت بر محیط زیست حادث شده است . در نتیجه ، ضرورت تدوین و اجرای قوانین ، مقررات و ضوابطی در جهت حفظ و بهبود محیط زیست و مدیریت منابع طبیعی ، بیش از پیش احساس گردیده است .

قوانین و مقررات مربوط به حفظ ، احیاء و بهره برداری از منابع طبیعی در زمینه های آب ، جنگل ، مرتع و حیات وحش ، به لحاظ ارتباط مشخص و نزدیک تر منابع مذکور با زندگی سنتی و توسعه غیر صنعتی و نیز ضرورت تنظیم روابط افراد با این منابع ، زودتر از مقررات مربوط به محیط زیست تدوین یافت .

حدوداً پس از سالهای ۱۳۱۰ ، قوانین مربوط به مدیریت منابع طبیعی ، بصورت موضوعی تدوین گردید (قانون جنگلها ، مصوب سال ۱۳۱۱) . مسائل مربوط به آلودگی که طبعاً در بدو امر در شهرها بروز نمود ، دولت را متوجه مسئولیت خطیر و حساس خود در این زمینه کرد . در سال ۱۳۳۲ ، اداره کل بهسازی محیط ، در وزارت بهداری تشکیل شد . بند ۲۰ ماده ۵۵ قانون شهرداریها مصوب سال ۱۳۳۴ نیز در شمار اولین مقرراتی است که در زمینه های آلودگی هوا و مواد زاید جامد و رفع مزاحمت صنایع در شهرها ، تصویب و به اجرا در آمده است .

پس از آن ، بتدریج مقرراتی در زمینه جلوگیری از آلودگی آب ، سموم و غیره به تصویب رسید . اولین استاندارد مملکتی در مورد آب ، در سال ۱۳۴۵ ، تصویب و ابلاغ شد .

هر چند سازمان حفاظت محیط زیست ، با وظایف جدی مربوط به آلودگیها در سال ۱۳۵۰ تشکیل گردید ، ولی قوانین و مقررات مهم در ارتباط با حفاظت محیط زیست ، به مانند بسیاری از کشورهای پس از تشکیل کنفرانس جهانی محیط زیست در استکهلم سوئد (به سال ۱۹۷۲ برابر ۱۳۵۱ هجری شمسی) ، تصویب و حرکت جدیدی در جهت مقابله با شتاب روزافزون توسعه بی رویه صنعتی پس از انتشار نتایج کنفرانس مذکور ، آغاز گردید . سپس قانون حفاظت و بهسازی بعنوان قانون خاص در این زمینه در سال ۱۳۵۳ تصویب شد . پس از آن نیز قوانین مختلفی تصویب گردید که عمده ترین آنها عبارتند از :

۱ - قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست ، مصوب ۱۳۵۳

۲ - آئین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست ، مصوب ۱۳۵۴/۱۲/۳

۳ - آئین نامه اجرایی جلوگیری از آلودگی هوا ، مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹ و اصلاحیه

۱۳۶۳/۹/۲۴

۴ - قانون و آئین نامه تبصره ۱۳ برنامه پنجساله اول توسعه اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی

دولت جمهوری اسلامی ایران

۵ - ضوابط و معیارهای استقرار صنایع و مراکز خدماتی

۶ - مجموعه استانداردهای مربوط به ویژگی آب آشامیدنی ، به شماره استاندارد ۱۰۵۳ و همچنین استاندارد دفع پساب ها

سیاست گذاریها

ضرورت اجرای اصل پنجاهم قانون اساسی و لزوم توجه به عامل محیط زیست و منابع طبیعی ، موجب شده است که برنامه ریزی بخش محیط زیست برای نخستین بار در سال ۱۳۶۲ در برنامه پنجساله اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی کشور (۶۷ - ۱۳۶۲) در کنار سایر بخشها انجام شود تا نسل امروز و نسلهای بعدی ، امکان حیات اجتماعی رو به رشد را از دست نداده و اثرات سوء ناشی از اعمال سیاستهای ناصحیح گذشته را نیز ترمیم نمایند . پس از آن نیز در طور برنامه های پنج ساله اول و دوم ، بنا بر اهمیت این بخش ، توجه بیشتری به سیاستها و اهداف آن بعمل آمد .

اهداف کلی برنامه های این بخش ، تضمین برخورداری مطلوب و مستمر از محیط زیست ، بمنظور ارتقاء کیفیت زندگی انسانها با حفظ مناسبات متعادل زیستی در دراز مدت بوده و می باشد . در راه نیل به این مهم ، هدفهای زیر مطرح است :

- ترمیم اثرات سوء فعالیتهای گذشته در محیط
- پیشگیری و ممانعت از تخریب و آلودگی محیط زیست
- بهره برداری مناسب از منابع محیط طبیعی کشور
- تدوین ضوابط و استانداردهای زیست محیطی
- نظارت مستمر بر بهره برداری مناسب از منابع محیط طبیعی

- برخورد فعال با زمینه های بحرانی محیط زیست ، شامل آلودگیهای بیش از ظرفیت قابل تحمل محیط . این بخش ، دارای سیاستها و خط مشی های مشخص می باشد که در راستای آنها ، برنامه های تفصیلی در برنامه های پنجساله ، قابل اجراء خواهند بود .

سیاستها و خط مشی های بخش محیط زیست در برنامه های پنجساله عبارتند از :

- همکاری و هماهنگی با سایر بخشها در جهت تدوین اصول و ضوابط ناظر بر اهداف حفاظت محیط زیست

- شناخت پیگیر مسائل و مشکلات زیست محیطی کشور که شامل مسائل اکولوژیک ، بیولوژیک و اقتصادی - اجتماعی بوده و بررسی آنها برای برنامه ریزی و یافتن الگوهای مناسب برای پیشگیری و رفع مسائل و مشکلات این بخش ضروری است . شناخت مسائل زیست محیطی که جنبه عمرانی داشته و یا در ارتباط با ترمیم اثرات سوء عملکردهای گذشته است ، در اولویت قرار دارند .

- ایجاد علاقه ، مسئولیت و مشارکت عموم در امر حفاظت از محیط زیست .

- ارتقاء سطح دانش و بینش زیست محیطی مردم

- نظارت مستمر بر اجرای مقررات ، ضوابط و معیارهای زیست محیطی

دیدگاه کلی برنامه اول عمرانی کشور (۶۷ - ۱۳۶۲) در زمینه محیط زیست :

حفاظت محیط زیست ، اصلی زیر بنائی است که می توان با رعایت آن درجهت ارتقای کیفیت زیستی فردی و جمعی و همچنین برقراری تعادل میان کیفیت مطلوب آب ، هوا ، خاک و تاثیرات اجتماعی ، اقتصادی انسان بر محیط زیست کوشید . براساس اصل ۵۰ قانون

اساسی ایران ، انتظار می رود که با ترمیم اثرات سوء گذشته و پیوند و همسویی طرحهای برنامه اول عمرانی کشور با اهداف ، استراتژی و سیاستهای سازمان حفاظت محیط زیست ، روند تاثیرات منفی زیست محیطی در آینده متوقف شود .

برای دستیابی به اهداف کلی بالا ، در برنامه پنجساله اول عمرانی ، اجتماعی ،

اقتصادی و فرهنگی کشور ، اهداف و تدابیری بشرح زیر پیش بینی شده است :

۱ - حفظ و ابقای تعادل طبیعی بمنظور تضمین بهره وری معقول و پایدار از محیط زیست ،

در جهت تامین بهزیستی انسان

۲ - ترغیب مردم به مشارکت در اجرای برنامه های حفاظت محیط زیست

۳ - جلوگیری از تخریب منابع طبیعی

۴ - جلوگیری از آلودگی آب ، خاک و هوا

۵ - احیای مناطق آسیب دیده از اثرات سوء گذشته

۶ - تشویق عامه به استفاده منطقی و پایدار از منابع طبیعی

بمنظور دستیابی به اهداف و آرمانهای فوق ، استراتژی های زیر پیش

بینی و اختیار شده اند :

۱ - حفاظت از منابع محیط زیست از طریق آموزش و مشارکت مردم

۲ - حفاظت و احیای منابع طبیعی از طریق تحقیق ، آموزش و نظارت بر منابع و قوانین

اجرائی

۳ - ممانعت از آلودگی محیط زیست شهرها و روستاها از طریق تحقیق ، کنترل و نظارت

بر اجرای دقیق قوانین توسط دولت و مردم

سیاست کلی

سیاستهای کلی برای نیل به اهداف یاد شده ، عبارتند از :

۱- ایجاد هماهنگی هر چه بیشتر بین سیاستهای برنامه عمرانی با اهداف و سیاستهای

کلی برنامه های مختلف زیست محیطی

۲- شناخت و طبقه بندی مشکلات زیست محیطی استان و منطقه اعم از مسائل اکولوژیک

و اجتماعی ، اقتصادی بمنظور جلوگیری از ادامه آنها با یافتن راه حل های مناسبتر

۳- هماهنگ ساختن ، هدایت و تمرکز کارهای تحقیقاتی در استانها بر ساختار و عملکرد

سیستم بیولوژیکی کشور بمنظور شناسائی دلایل اساسی مشکلات و تخریب ها ، و در

نهایت دستیابی به بهترین شیوه برنامه ریزی زیست محیطی. در این زمینه ، شیوه

برنامه ریزی می باید حیطه عمل اکوسیستمها ، ظرفیت برد ، آثار فعالیت های انسانی بر

محیط ، تکنولوژی مناسب و نامناسب ، اثرات فرهنگی توسعه بر کیفیت زندگی و بررسی

زمینه های همکاری و هماهنگی منطقه ای و بین المللی را شامل شود .

۴- هماهنگ سازی شیوه تحقیقات زیست محیطی در استانها و منطقه و یافته های آن ها با

شورای پژوهش های زیست محیطی بمنظور تمرکز بخشیدن به اطلاعات ، با همکاری و

مشارکت دستگاههای اجرایی و مراکز علمی

۵- ایجاد واحدهای زیست محیطی در سازمانها و دستگاههایی که با مسائل محیط زیست

سر و کار دارند .

۶- کنترل و نظارت بر عملکرد سازمانهایی که به لحاظ قانونی و اجرایی با اهداف زیست

محیطی در ارتباط اند و ارائه و ابلاغ رهنمودها و مقررات مربوط به آن

۷- برانگیزی حس مسئولیت و مشارکت در مردم و جلب علاقه همگانی به فعالیت در زمینه حفاظت محیط زیست و ارتقای آگاهی زیست محیطی آنان بطریق زیر : هماهنگ ساختن برنامه های تربیتی تمامی سازمان های اجرایی و صنایع با هدف آموزش زیست محیطی

- تقویت هماهنگی و همکاری سازمانها و وزارتخانه و موسساتی که در آموزش کشور مسئولیت و مشارکت دارند .

- اشاعه دانش و درک زیست محیطی از طریق انتشار یافته های تحقیقاتی ، بمنظور بهبود برنامه های توسعه کشور

- ایجاد بانک اطلاعات محیط زیست بعنوان واحد وابسته به شورای پژوهشهای زیست محیطی در جهت توسعه کتابخانه ها و تهیه دایره المعارف محیط زیست

- معرفی نمایندگان سازمان به شورای عالی آموزش کشور (شورای عالی انقلاب فرهنگی ، شورای برنامه ریزی آموزش و پرورش) برای شرکت در تمامی جلسات شورا

- ایجاد شورای آموزش زیست محیطی در سازمان

- ایجاد شورای برنامه ریزی آموزش زیست محیطی در وزارت فرهنگ و آموزش عالی

- رعایت اصول حفاظت محیط زیست در برنامه ریزی کاربری زمین / فضا و پروژه های چند منظوره کاربری زمین تقویت مناسبات منطقه ای و بین المللی بمنظور بهره گیری از یافته ها و تجربیات سایر ملل که توسط معاونت تحقیقاتی به اطلاع کلیه واحدها

رسانیده می شود .

۱-۲ - خط مشی های اساسی بخش محیط زیست طی برنامه سوم

- ۱- هماهنگ ساختن برنامه های زیست محیطی با تفاهمات جهانی مسائل محیط زیست که مورد تایید جمهوری اسلامی ایران می باشند ، با در نظر داشتن اصل توسعه پایدار
- ۲- تدوین ضوابط و استانداردها ، معیارها و شاخص های لازم زیست محیطی و اصلاح چار چوب حقوقی وقانونی موجود در کلیه زمینه ها با بهره گیری از آخرین یافته های علمی و هماهنگ با شرایط و امکانات کشور
- ۳- اصلاح ساختار سازمان حفاظت محیط زیست کشور بمنظور همسویی با برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور
- ۴- مد نظر قرار دادن اهداف توسعه پایدار و مسائل زیست محیطی در مراجع تصمیم گیری کشور
- ۵- الزام انجام ارزیابی زیست محیطی برای پروژه های مهم کشور و در نظر گرفتن ملاحظات زیست محیطی در برنامه ریزیهای توسعه بمنظور جلوگیری از بروز صدمات زیست محیطی با توجه به استانداردها و بالنتیجه بهره گیری بیشتر از منابع ملی
- ۶- استفاده بهینه از انرژی از طریق تغییر الگوی مصرف ، افزایش بهره وری انرژی مصرفی و استفاده از انرژی های پاک و جانشین
- ۷- گسترش تحقیقات زیست محیطی پایه ای و کاربردی منطبق با ویژگیهای خاص کشور

و ترویج دانش ، بینش و آموزش زیست محیطی و ایجاد انگیزه مشارکت مردم در جهت بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی

۸- توجه به ظرفیت و توانهای بالقوه منابع محیط زیست در رابطه با برنامه های توسعه کشور از طریق بررسی و مطالعه ظرفیت قابل تحمل محیط زیست .

۳- ۱ - قوانین زیست محیطی

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مهمترین اصل قانونی که حفظ محیط زیست را در ایران توصیه می نماید ، اصل پنجاهم قانون اساسی است که عیناً در ذیل درج می گردد :

“ در جمهوری اسلامی ، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسلهای بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند ، وظیفه عمومی تلقی می گردد . از این رو فعالیتهای اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کنند ، ممنوع است ” .

- قوانین و آئین نامه های اجرائی سازمان حفاظت محیط زیست

ماده ۷- آئین ماه اجرائی قانون حفاظت محیط زیست و بهسازی محیط مصوب ۵۳/۳/۲۸ و آئین نامه اجرائی مصوب ۵۴/۱۲/۳ بطور واضح دستور بررسی های زیست محیطی کلیه پروژه ها را داده است .

- شورای عالی حفاظت محیط زیست در تاریخ ۷۳/۱/۲۳ طبق صورتجلسه شماره ۱۳۸ که در صفحه ۱۴ روزنامه رسمی کشور به شماره ۱۴۳۵۴ مورخ ۱۳۷۳/۳/۳۱ منتشر شده است ، انجام ارزیابی جهت پروژه های بزرگ ملی را اجباری نموده است .

- بخش یک بند الف از تبصره ۸۲ برنامه دوم توسعه اقتصادی اجتماعی ، کلیه فعالیتهای تولیدی و خدماتی را ملزم نموده است که در مرحله مطالعات امکان سنجی و طراحی و اقدام به تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی بنمایند.

- براساس مصوبه شورای عالی محیط زیست ، تدوین الگوی ارزیابی اثرات زیست محیطی پروژه ها ، برعهده سازمان حفاظت محیط زیست قرار داده شد . این مهم نیز توسط گروه تخصصی محیط زیست واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی طی قراردادی انجام گردیده است .

۴- ۱ - تعریف و اهداف ارزیابی

ارزیابی اثرات زیست محیطی ، عبارت از فرآیند و جریان بررسی و مطالعات رسمی جهت پیش بینی اثرات فعالیت ها و عملکردهای یک پروژه پیشنهادی بر محیط زیست ، سلامت انسانها و رفاه اجتماعی است .

پروژه های عمرانی توسعه نظیر احداث سد ها ، آبیاری ، لایروبی رودخانه ها ، فرودگاهها ، بزرگراهها ، کارخانجات ، ذوب آهن ، کشت و صنعت و مانند آنها ، از جمله پروژه هایی هستند که بدلیل پدید آوردن اثرات زیست محیطی ، مشمول چنین مطالعاتی قرار می گیرند. در روند انجام ارزیابی ، فشارهای وارده بر منابع طبیعی ، خسارات و

آسیب های احتمالی بر محیط ، انسانها ، نوع معیشت و فرهنگشان ، شناسایی و پیش بینی میگردد. پس از مرحله شناسایی و پیش بینی اثرات که از طریق متدولوژی مناسب انجام می گیرد ، گزینه یا گزینه های مناسب و اقدامات اصلاحی جهت کاهش اثرات سوء پیشنهاد می شود . نتیجتاً ارزیابی اثرات زیست محیطی ، یک ابزار مدیریت محیطی سریع و موثر برای ارزشیابی سیستماتیک و منظم یک پروژه پیشنهادی و اثرات آن بر محیط زیست است . چنین ابزاری به مقامات اداری و مدیرانی که باید درباره پروژه های بزرگ عمرانی و توسعه تصمیم گیری نمایند ، یاری می رساند تا همانند تجزیه و تحلیل های اقتصادی و اجرای مهندسی در بهینه نمودن عملکردهای پروژه اقدام نمایند . زیرا قابلیت تداوم اقتصادی یک پروژه ، به استمرار و افزایش کیفیت محیط زیست بستگی دارد.

اهداف کلی ارزیابی اثرات زیست محیطی در کشور جمهوری اسلامی ایران

را میتوان در موارد زیر خلاصه نمود :

- ۱ - تبیین سیاست ملی براساس اصل پنجاهم قانون اساسی که خواهان برقراری هماهنگی بین انسان و محیط می باشد .
- ۲ - افزایش تلاشها جهت ممانعت و یا محو و ترمیم خسارات وارده بر محیط زیست .
- ۳ - ارتقاء سطح دانش و آگاهی جامعه از اهمیت محیط زیست .
- ۴ - تامین بهداشت و رفاه انسانها و حفظ کیفیت محیط زیست .
- ۵ - ایجاد یکپارچگی در معیارهای زیست محیطی و تلفیق آنها در برنامه ریزی و کنترل فعالیتهای عمرانی توسعه .
- ۶ - افزایش سطح همکاری و هماهنگی های بیشتر بین ادارات دولتی .

- ۷- تلاش در جهت درک بهتر نقش و وظایف و ارتباطات کلی تمامی گروههایی که در زمینه طرحهای عمرانی توسعه و ملاحظات زیست محیطی نقش دارند .
 - ۸- تعادل بخشی بین اهداف بلند مدت توسعه و ضرورت برخورداری اکثریت مردم از منابع توسعه در راستای حفاظت محیط زیست .
 - ۹- استفاده از آراء و نظرات عموم مردم و جامعه در فرآیند تصمیم گیری .
 - ۱۰- تشخیص مسائل زیان بار زیست محیطی که احتمال وقوع آنها وجود دارد و پیش بینی بروز اثرات زیست محیطی مهم و پایدار .
 - ۱۱- تشخیص مضار و منافع زیست محیطی طرحهای عمرانی توسعه به موازات مقبولیت اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی طرحها برای جوامع انسانی .
 - ۱۲- تشخیص مسائل بحرانی محیط زیست که نیاز به بررسی ، مطالعه ، کنترل و نظارت و مراقبت دارند .
 - ۱۳- تشخیص و انتخاب گزینه یا گزینه های بهینه .
- بر اساس موارد مندرج در اهداف کلی ارزیابی ، شمای گسترده تری از این اهداف که در چارچوب منظور قوانین سازمان حفاظت محیط زیست قرار می گیرد بدست خواهد آمد که عمده ترین آنها بشرح زیر است :
- ۱- وظایف هر ارگان را در جهت حفظ محیط زیست برای نسلهای آینده مشخص می نماید .
 - ۲- زندگی سالم ، بهداشتی ، فعالانه و تا حد امکان زیبا و مورد پسند فراهم می نماید .
 - ۳- راههای استفاده سالم از محیط زیست بدون اثر نامطلوب بر سلامت مردم و یا اثرات نامطلوب بر محیط را نشان می دهد .

- ۴ - اماکن تاریخی ، فرهنگی ، نژادی و قومی و اصالت محیط زیست را حفظ می کند .
- ۵ - تعادلی بین جمعیت و منابع محیط زیست برقرار می کند بطوری که بالاترین سطح زندگی مردم میسر باشد .
- ۶ - کیفیت منابع تجدید پذیر محیط را حفظ می کند تا بیشترین بازده و بیشترین چرخه حیات را داشته باشد .

۵ - ۱ - نیاز به ارزیابی و فواید آن در کشور

عدم توجه به ملاحظات زیست محیطی در برنامه ریزی های توسعه و اجرای پروژه های آن ، سبب بروز اثرات و پیامدهای خسارت باری در بسیاری از کشورهای جهان شده است . اختلالات ناشی از چنین بی توجهی هایی در بسیاری از مناطق پدید آمده است ، که شامل موارد زیر می باشد :

- ۱ - کاهش کیفیت محیط و زندگی انسانها
 - ۲ - نارضایتی عمومی
 - ۳ - تخریب منابع طبیعی
- در کشور جمهوری اسلامی ایران نیز بمانند دیگر کشورهای در حال توسعه ، برخی از معضلات زیست محیطی که عمدتاً ناشی از نادیده گرفتن حفاظت و اداره منطقی محیط زیست می باشد ظهور نموده است .

فعالیت های انسانی ، سهم بسزایی در کاهش منابع طبیعی و افزایش آلودگی های زیست محیطی کشور دارد . فعالیت های عمرانی سازمان های مختلف که نقش توسعه دهندگان ملی را

ایفاء می کنند به علت عدم رعایت قوانین زیست محیطی در برنامه ریزی توسعه ، موجبات تخریب هر چه بیشتر محیط زیست را فراهم آورده است . از این رو ، بهره گیری از ارزیابی اثرات زیست محیطی برای فعالیتهای جدید توسعه ، ضرورت خاصی می یابد . ارزیابی اثرات زیست محیطی ، در دو محور عمده می تواند مورد نیاز باشد :

۱- بعنوان یک ابزار تصمیم گیری روی مقبولیت یک پروژه (با توجه به هزینه های محیطی آن)

۲- بعنوان یک وسیله برنامه ریزی جهت به حداقل رساندن اثرات سوء ناشی از یک پروژه .

ارزیابی اثرات زیست محیطی ، در اتخاذ برنامه ریزهای اصولی و نیز از نظر هزینه های آتی جهت اجرای پروژه ها سودمند است . کارفرما یا توسعه دهنده میتواند از هر گونه اثرات احتمالی و بالقوه در محیط زیست که از فعالیتهای پروژه پیشنهادی ناشی می شود مطلع گردد. باضافه عموم جامعه نیز فرصت آگاهی را خواهند داشت . با توجه به اینکه ارزیابی با فرآیند برنامه ریزی ارتباط دارد، کارفرما فرصت آن را خواهد داشت که در زمان بندی و نیز صرف منابع ، دقت کافی معمول دارد . از این طریق اعتبار ادارات دولتی نیز بهبود خواهند پذیرفت .

۶ - ۱ - دستور کار

جهت هر نوع فعالیتی که اثرات مهمی بر محیط زیست ایجاد نماید ، تهیه گزارش ارزیابی اثرات ضرورت دارد، زیرا مسئولین حفاظت محیط زیست کشور ، باید از رعایت قوانین

زیست محیطی مطمئن گردند . باضافه باید از پابرجا بودن اصالت محیط زیست و حفظ کیفیت آن جهت نسل های فعلی و آینده اطمینان حاصل گردد و نباید اثر سوء جبران ناپذیری بر چرخه های طبیعت و کیفیت منابع وارد آید . بعبارت دیگر ، در چنین دستور کاری ، سرمایه گذار ، کارفرما و یا توسعه دهنده مسئولیت تهیه و ارائه گزارش ارزیابی را بعهده دارند . مطالعه گزارش تهیه شده توسط سایر ارگانهای دولتی ، بهمراه سازمان حفاظت محیط زیست ، آنها را قادر به درک این مطلب خواهد نمود که پروژه پیشنهادی ، چه اثراتی در محیط زیست ایجاد می نماید . قانونگذاران نیز با مطالعه گزارش در می یابند که نقائص و یا کمبود های قانونی چه می باشد تا نسبت به تهیه و وضع قوانین و مقررات جدیدی اقدام نمایند . برنامه ریزان نیز با درک موارد مندرج در گزارش تهیه شده به تداخل و یا عدم تداخل پروژه پیشنهادی با برنامه های توسعه آگاهی پیدا خواهند نمود . مردم و یا نمایندگان ایشان و نیز مسئولین ادارات و سازمانهای محلی نیز از تغییر در کیفیت زیستی محیط زیست منطقه اطلاع حاصل می نمایند .

با توجه به موارد فوق سازمان حفاظت محیط زیست در دستورالعمل خود به سفارش مواردی که در زیر ذکر می گردد تاکید می نماید. موارد پنج گانه زیر ضرورتاً باید در یک گزارش ارزیابی رعایت شود :

۱- اثرات زیست محیطی پروژه پیشنهادی :

اثر یا اثرات فعالیت های پروژه پیشنهادی از جنبه های مثبت یا منفی ، کوتاه مدت یا بلند مدت ، در مراحل اجرائی با بهره برداری و پس از خاتمه آن ، اثرات اولیه ، ثانویه ، مستقیم ، غیر مستقیم در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گیرند .

۲- اثرات سوء و نامطلوب و اجتناب ناپذیر ناشی از اجرای پروژه :

احتمال پدید آمدن اثرات اجتناب ناپذیر ناشی از فعالیت پروژه پیشنهادی در محیط زیست جایگاه و پیرامون آن وجود دارد .

۳- ارائه گزینه یا گزینه های مختلف :

یکی از اصولی که باید در ارزیابی مورد توجه قرار گیرد اصل انتخاب گزینه و یا گزینه های پیشنهادی است . گزینه " نه " یا " عدم اجرای پروژه " نیز از جمله مواردی است که می تواند در گزارش مطرح شود . باید علت رد یا قبول هر گزینه با توجه به دامنه و اهمیت اثرات برآورده گردد . چنانچه هیچ گزینه ای صددرصد بی ضرر موجود نباشد مراحل کاهش و یا به حداقل رساندن اثرات سوء باید تشریح گردند . گزینه ها باید بر مبنای علمی ، مهندسی ، محدودیت استفاده از مناطق ، ارائه روشهای تغییر طراحی و یا جبران خسارات وارده به مردم ارائه گردند .

۴- رابطه بین استفاده های کوتاه مدت انسان از محیط زیست با حفظ و ارتقاء منافع بلند مدت :

با توجه به وظایف و رسالت نسل بشر که محیط زیست را باید بصورت یک امانت جهت نسلهای آتی حفظ و نگهداری نماید باید دقت گردد که پروژه پیشنهادی ضمن بهره برداری و استفاده کوتاه مدت از محیط زیست ، حفظ آن را در بلند مدت مورد نظر قرار داده است . از این رو که در گزارش ارزیابی باید مسائل و مشکلات زیست محیطی کوتاه مدت با منافع بلند مدتی که از پروژه انتظار میرود مقایسه گردد.

۵- ذکر اثرات برگشت ناپذیر یا غیر قابل جبران بر محیط زیست :

احتمالاً بسیاری از فعالیتهای پروژه بصورتی غیر قابل جبران ، خساراتی بر محیط زیست ایجاد می نماید ، این اثرات ، برگشت ناپذیر نیز خواهند بود . نمونه چنین اثراتی را می توان در از بین رفتن مناظر زیبای طبیعت دانست . تخریب و از بین بردن آثار تاریخی اماکن مذهبی و تفرجگاهها نیز از جمله تغییر ارزشهایی است که امکان برگشت پذیری آنها موجود نمی باشد . از این رو تحت عناوین غیر قابل برگشت و یا جبران ناپذیر ذکر می گردند . لازم به ذکر است که موارد دیگری نیز می تواند در تهیه متن گزارش اهمیت داشته باشد لیکن موارد فوق ضرورت بیشتری دارند .

۱-۱ - مراحل و روال قانونی کار ارزیابی

اشخاص حقیقی یا حقوقی ، سازمانها ، ادارات و نهاد های دولتی که قصد انجام پروژه ای را دارند . قبل از شروع کار موظف به انجام مراحل زیر می باشند :

۱- متقاضی باید فرم تقاضانامه مربوط به سازمان حفاظت محیط زیست را پر نموده و به همراه گزارش اجمالی به این سازمان ارائه نماید . گزارش اجمالی باید در چارچوب مقرر شده باشد .

۲- گزارش اجمالی به همراه فرم و تقاضانامه در دفتر ارزیابی ثبت و توسط گروه کارشناسی و بررسی و غربال گردیده و نتایج آن حداکثر طی مدت ۱۵ روز به متقاضی اعلام می گردد.

۳- چنانچه پس از غربال کردن در صورت تشخیص گروه کارشناسی ، نیاز به ارزیابی

مقدماتی باشد کتباً به اطلاع متقاضی رسانده می شود . در صورتیکه به این گزارش نیاز نباشد تصویب پروژه به متقاضی اعلام می گردد.

۴ - با تهیه گزارش ارزیابی مقدماتی توسط متقاضی و یا مشاورین آن ، این گزارش به سازمان حفاظت محیط زیست ارائه می گردد تا حداکثر ظرف مدت ۲۵ روز اعلام نظر نماید .

۵ - کمیته بازنگری دفتر ارزیابی سازمان حفاظت محیط زیست ، با مطالعه و بررسی گزارش مقدماتی ، چنانچه تشخیص دادند که این گزارش ، طبق چارچوب مقرر شده تهیه شده و اقدامات اصلاحی کنترل و کاهش اثرات احتمالی با قابلیت اجراء عملی بودن در آن رعایت گردیده است ، انجام پروژه را بلامانع تشخیص داده و به متقاضی اعلام می گردد.

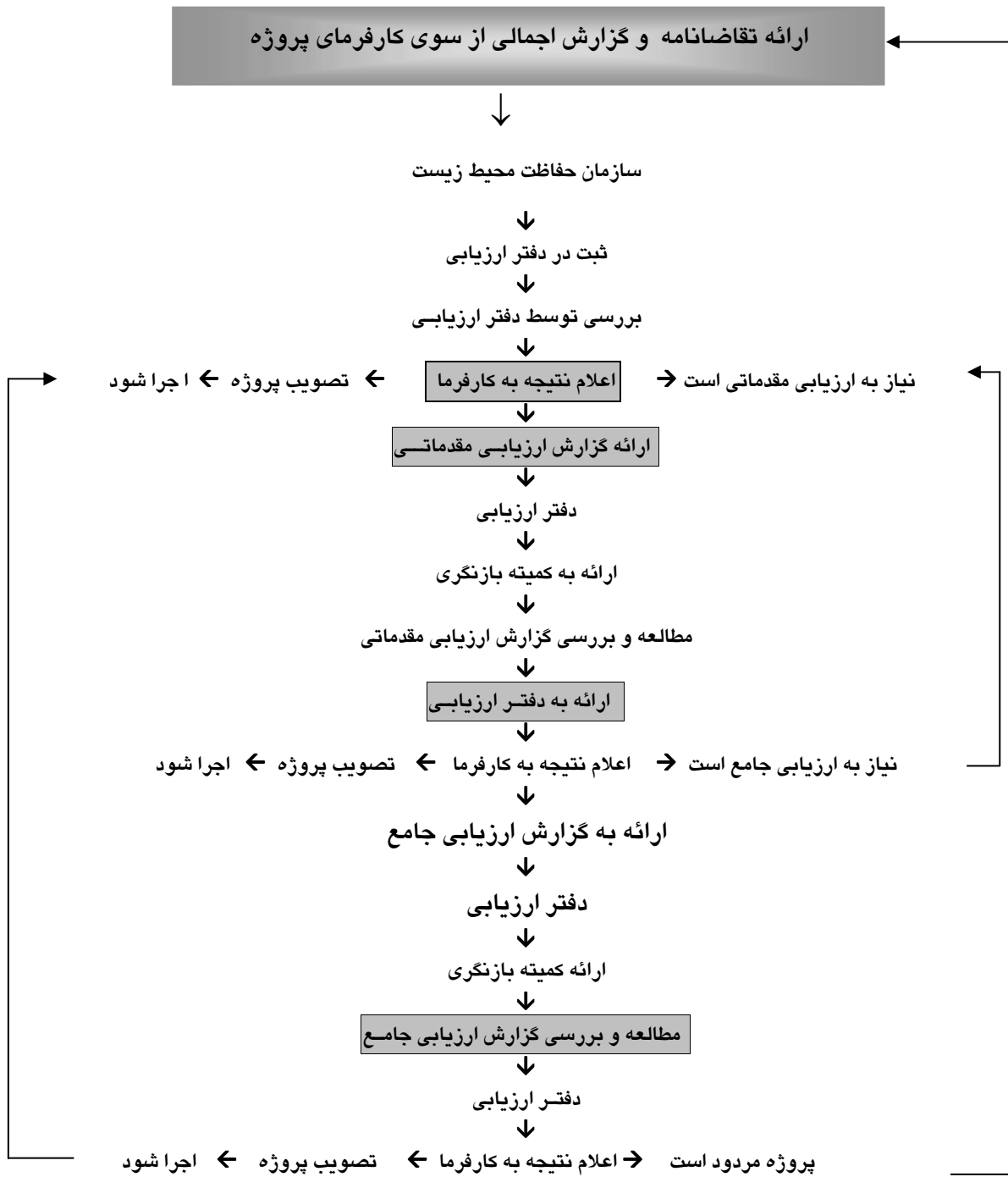
۶ - چنانچه موارد مورد نظر کمیته بازنگری در گزارش مقدماتی رعایت نگردیده باشد و یا اطلاعات کافی و نارسا باشد ، کتباً به اطلاع متقاضی رسانده می شود که انجام پروژه ، تصویب نشده و به گزارش ارزیابی جامع ، نیاز است .

۷ - متقاضی با رعایت موارد مورد تقاضای دفتر ارزیابی ، نسبت به تهیه گزارش جامع اقدام می نماید و آنرا به سازمان حفاظت محیط زیست ارائه می کند تا ظرف مدت ۲۰ روز کتباً نسبت به اعلام پاسخ اقدام کند .

۸ - مطالعه گزارش جامع توسط کمیته بازنگری انجام می گیرد و از سوی دفتر ارزیابی ، پاسخ لازم در مورد رسا و یا نارسا بودن گزارش اعلام می شود . چنانچه موارد مورد تقاضا در گزارش جامع ، ملحوظ باشد ، تصویب پروژه اعلام و فعالیت های آن بلامانع تشخیص داده می شود .

- ۹ - در صورتی که گزارش ارزیابی جامع ، نارسا و یا دارای اثرات مهم غیر قابل اجتناب باشد عدم تصویب پروژه باطلاع متقاضی خواهد رسید .
- ۱۰ - متقاضی قبل از دریافت گواهی تصویب پروژه از سوی سازمان حفاظت محیط زیست باید اطمینان و تضمین کافی را از طریق تعهدات قانونی برای رعایت و بکار بستن اقدامات اصلاحی لازم را در مراحل مختلف طراحی، ساختمان ، اجراء ، بهره برداری و پس از آن به سازمان حفاظت محیط زیست معمول دارد .
- مقررات ، کلیه پروژه ها را موظف به اخذ مجوز از مرجع صلاحیتدار قانونی می نماید از این رو می توان در قالب مقررات جداولی تهیه نمود :
- ۱ - پروژه هایی که صدر صد نیاز به انجام ارزیابی دارند و می توان آنها را تحت عنوان ((پروژه های با دستور ارزیابی)) نام نهاد .
- ۲ - پروژه هایی که جهت کسب مجوز از مرجع صلاحیتدار ، باید نسبت به اعلام مشخصات پروژه از سوی مجری یا کارفرما اقدام نماید تا مرجع صلاحیتدار با بررسیهای کارشناسی نظر نهایی را در مورد نیاز به انجام ارزیابی و یا عدم نیاز به آن اعلام نماید .
- در این شرایط مجری پروژه تقاضا نامه ای را برای مرجع صلاحیتدار ارسال و تقاضای بررسی می نماید . سپس از سوی مرجع صلاحیتدار پاسخ لازم اعلام خواهد گردید. این پروژه را می توان تحت عنوان " پروژه های کسب دستور " نامگذاری کرد.
- ۳ - طبقه بندی دیگری نیز وجود دارد که برای پروژه هایی بکار می رود که مقررات تعیین می نمایند که نیازی برای انجام ارزیابی در مورد آنان وجود ندارد . این پروژه ها شامل

موارد اضطراری و یا پروژه هایی می باشند که بدلائل امنیت ملی باید حتماً اجرا گردند .
این پروژه ها تحت عنوان پروژه ها تحت عنوان پروژه های اضطراری نامیده می شوند .
روال قانونی انجام طرحهای ارزیابی در شکل (۱ - ۱) نمایش داده شده است .

شکل (۱ - ۱) فلوجارت مراحل کامل ارزیابی

۸-۱ - مقررات و برنامه ریزی ارگانها و سازمانهای ذیمدخل در ارزیابی

بطور خلاصه وظائف سازمانها و وزارتخانه ها بشرح ذیل می باشد :

۱- سازمان حفاظت محیط زیست

الف - انجام پژوهش و مطالعه در زمینه مسائل زیست محیطی منطقه ای و بین المللی

ب - تصویب ضوابط و استانداردهای زیست محیطی

ج - ترویج آموزش زیست محیطی

د - نظارت ، کنترل و اجرای قوانین

۲- سازمان جنگلها و مراتع (وزارت جهاد سازندگی)

الف - حفظ و تعادل طبیعی و رابطه متقابل انسان - محیط زیست در هر زمان و مکان

ب - مدیریت جنگلها و مراتع

ج - تعیین ظرفیت و گنجایش منابع طبیعی و طبقه بندی آنها

د - تبدیل سیستم های سنتی به سیستمهای صنعتی

۳- وزارت مسکن و شهرسازی

الف - رعایت ملاحظات زیست محیطی در برنامه ریزی شهری

ب - تمرکززدایی از شهرهای بزرگ

ج - ایجاد تعادل و جمعیت

د - بررسی زیست محیطی برای مکان یابی توسعه شهری - صنعتی

۴- سازمان هواشناسی (IRIMO)

الف - سنجش آلودگی هوای زمینه

ب - گردآوری اطلاعات هواشناسی دریایی به منظور تحقیق در آلودگی و استفاده های کاربردی

ج - بهبود روشهای پیش بینی و شیوه های مقابله و کاهش اثرات بلایای طبیعی

د - تحقیق درباره چرخه آب خلیج فارس به منظور مطالعه درباره آلودگی های آن

ه - گسترش خدمات پیش بینی سیلاب در ایران با همکاری سازمان هواشناسی جهانی

۵- وزارت کشاورزی

الف - افزایش محصولات کشاورزی بویژه محصولات اساسی

ب - افزایش محصولات داخلی به حد مصرف کشور و رسیدن به خودکفائی محصولات

عمده

ج - بهبود شاخص غذا

د - استفاده بهینه از منابع آب و خاک

ه - گسترش تحقیقات در جهت توسعه کشاورزی پایدار

۶- وزارت صنایع

الف - بهبود توسعه صنعتی پایدار در کشور

ب - گسترش دوره های آموزشی در زمینه های محیطی در صنایع

ج - ایجاد زمینه های لازم در جهت بدست آوردن تکنولوژی مدرن و آشنا کردن با

شیوه های کنترل آلودگی

۷- وزارت نفت

الف - مصون نگاه داشتن محیط زیست از آثار نامطلوب استفاده از فرآورده های نفتی و

فعالیت صنایع وابسته به نفت

ب - ترغیب و تشویق مردم به استفاده از LPG ، CNG ، گاز طبیعی و بنزین بدون سرب

ج - توسعه شبکه توزیع سوخت در سراسر کشور بمنظور حفاظت از منابع طبیعی

د - استفاده از روشهای توزیع سوخت بی خطر برای حفظ محیط زیست

۸- شهرداریها

الف - زیبا سازی شهرها و تامین اماکن تفرجگاهی و بهبود وضعیت زیست محیطی شهرها

۹- وزارت نیرو

الف - توسعه سیستم تهیه آب آشامیدنی

ب - توسعه شبکه فاضلاب و سیستم استفاده مجدد از آن

ج - جلوگیری از بلایای طبیعی

۹- ۱ - مقررات و تعهدات زیست محیطی بین المللی ایران در رابطه با ارزیابی

ایران در مجامع و سازمانهای بین المللی محیط زیست همواره عضو فعالی بوده و در مجامع، کنوانسیون ها و پیمان های بین المللی تشریک مساعی داشته است و تاکنون میزبان چندین سمینار و کنفرانس بین المللی در رابطه با محیط زیست بین المللی و منطقه ای بوده و همه ساله بر تعداد کنوانسیونها و مجامعی که ایران شرکت می نماید افزوده می گردد . در سال ۱۳۷۵ مجلس شورای اسلامی رسمیت عضویت ایران در چندین مجمع و کنوانسیون از جمله تخریب لایه ازن ، جلوگیری از انتشار گازهای گلخانه ایران و ... را تصویب نمود . برخی منابع زیست محیطی کشور جزو منابع بین المللی محسوب می گردند . از جمله ۱۸

تالاب واقع شده در ایران و ۹ منطقه حفاظت شده کشور جزو مناطق بین المللی هستند و از طرف یونسکو و سایر ارگانهای زیربط بعنوان ذخایر بیوسفری معرفی شده اند . نماینده رسمی دولت جمهوری اسلامی ایران در کنفرانس ریو تعهداتی را امضاء نموده است که یکی از آنها پیش بینی اثرات پروژه های اجرائی همزمان با امکان سنجی می باشد که بنام ارزیابی اثرات زیست محیطی (EIA) شناخته شده است . همچنین در راستای توسعه پایدار طیف گسترده ای از فعالیتهای اجرا خواهد نمود.

استراتژی ملی محیط زیست و توسعه پایدار در جمهوری اسلامی ، طرحی است که پس از برگزاری کنفرانس بین المللی توسعه و محیط زیست در ریدو و ژانیرو و در ماه ژوئن ۱۹۹۲ از سوی سازمان ملل و براساس دستور کار ۲۱ (اقداماتی که باید در قرن ۲۱ صورت گیرد) تدوین و با همکاری برنامه عمران ملل متحد و بانک جهانی از ابتدای سال میلادی ۱۹۹۳ به اجرا در آمد . قرار شده است برخی نیازهای اولیه طرح از محل تسهیلات برنامه ظرفیت سازی ۲۱ توسط برنامه عمران ملل متحد تامین گردد. تاکنون چارچوب استراتژی ملی محیط زیست و توسعه پایدار در ایران با همکاری سازمانهای بین المللی فوق الذکر و کارشناسان و متخصصان مجرب ایرانی در ۱۹ بخش مطالعاتی تهیه و تدوین گردیده است .

۱ - ۱ - کنوانسیون ها و پروتکل های بین المللی که ایران در آنها عضویت دارد

- پروتکل مونترال درباره مواد کاهنده لایه اوزن ، مونترال ، ۱۹۸۹
- کنوانسیون وین ، درباره حفاظت از لایه اوزون ، وین ، ۱۹۸۵
- پروتکل راجع به آلودگی دریایی ناشی از اکتشاف و استخراج از فلات قاره ، کویت ۱۹۸۹
- کنوانسیون منع تجارت بین المللی گونه های وحشی گیاهی و جانوری در معرض انقراض ، واشینگتن ، ۱۹۷۳
- کنوانسیون منطقه ای کویت برای همکاری از میراث فرهنگی و طبیعی جهان ، پاریس ، ۱۹۷۲
- کنوانسیون منع گسترش ، ساخت و استفاده از سلاح های میکروبی (بیولوژیکی) و شیمیائی (سمی) ، و توافق درباره نابودی آنها ، لندن ، مسکو ، واشینگتن ، ۱۹۷۲
- پروتکل اصلاحیه کنوانسیون تالاب های مهم بین المللی به ویژه از نظر زیستگاه پرندگان آبی پاریس ، ۱۹۸۲
- کنوانسیون تالاب های مهم بین المللی ، به ویژه از نظر زیستگاه پرندگان آبی ، رامسر ، ۱۹۷۱
- کنوانسیون بین المللی حفظ نباتات ، رم ، ۱۹۵۱
- کنوانسیون سازمان مشورتی دریانوردی بین الدول ، ۱۹۴۸
- موافقت نامه هایی که از سوی ایران به امضاء رسیده اند .
- کنوانسیون ملل متحد درباره حقوق دریا ، مونت گوبی ، ۱۹۸۲
- کمیسیون بین المللی کنترل بیولوژیکی آفات
- کمیسیون بین المللی آبیاری و زه کشی

- کنفرانس بین المللی سدهای بزرگ

- یادداشت تقاهم درباره ممانعت از آلودگی دریای خزر

جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۰ سازمان بین المللی عضویت دارد و با اغلب آنها همکاری و

مشارکت نزدیک داشته است .

برخی از این سازمان ها عبارتند از :

ICBP	ICAO	IAEA	FAO	ESCAP
IPIECA	IMO	IME	ILO	IHO
ROPME	OIC	IWRB	IUFRO	ISC
UNEP	UNCTAD	UNESCO	UNDP	UN

سازمان حفاظت محیط زیست ایران به فعالیتهای سازمان بین المللی مرتبط با محیط

زیست غیر عضو از جمله , IUCN , WWF , IWC , ICF , ICSU , Euring Data ,

oil Tankers euri and Terminal Marine Forum , World Bank , International

Pheasant Association , MARPOL و ... علاقمند است .